

PRAGMATICA COMUNICĂRII DIDACTICE VS. TIPURILE DE LIMBAJ

Maria SURUCEANU, dr., conf. univ.,
Institutul de Științe ale Educației

Abstract. *Pedagogical science, represented by pragmatical communication by educational relationship with positive effect, by educational action with effect etc., has yet to respond implicitly or explicitly. We can only wonder what is the language itself, and every kind of language addressed by the very phenomenon designated – through language teaching pedagogy, language education and language education by the student by the student himself.*

Limbajul este cunoaștere, anume în el există esența. Și anume munca și limbajul sunt cele două dimensiuni fundamentale ale omului. Limbajul este, pe de o parte, baza culturii, iar pe de altă parte, este o formă a culturii. El nu acceptă lumea așa cum i se dă, ca o serie infinită de impresii, ci organizează lumea în semnificații, afirmă E. Coșeriu [2, p. 102-105].

Limbajul este un instrument adecvat de codificare obiectivă, care face posibilă trecerea funcției comunicative de la stadiul receptiv–reactiv la cel activ–debitant. După cum susține U. Șchiopu, limbajul este expresia condensată a *eului* în acțiune și instrumentul cel mai rafinat al identității [6, p. 415].

Prin urmare, limbajul real este: a) un fenomen legat integral de persoană și de momentul exterior care o determină; b) este un proces sau un ansamblu de procese bazat pe necesitatea de a pune de acord capetele axei sale bipolare – emiterea și receptarea, printr-o tehnică de organizare a expresiei și a interpretării ei; c) este un fenomen legat de realitate, de viață, de societate (și de pedagogie), adică este un fenomen dinamic [4, p. 125-126].

Limbajului pedagogic, susține Ew. Terhart, nu poate fi tratat ca un fenomen independent, deoarece, la fel ca celelalte științe sociale, el are în vizor realitatea educațională despre și în care se utilizează un limbaj de influență științifică [7, p. 161-163].

Limbajul educațional, vine să afirme C. Sălăvăstru, este acel tip de limbaj natural sau artificial, care ajută la realizarea intervențiilor educative ca urmare a impactului comunicațional între participanții la actul educațional. Emițătorul (educatorul), în acest sens, conferă un anumit conținut codului său lingvistic, iar receptorul (elevul) le asimilează, le asumă, acceptând modificări de personalitate (cognitive, atitudinale, acționale, afective etc.) [3, p. 196].

Referindu-se la *educația lingvistică*, T. Callo menționează că elevul ca vorbitor are potențialități reale pentru a vorbi și profesorul trebuie să-i pună la dispoziție instrumentele necesare vorbirii. În plus, nivelul intelectual al profesorului

trebuie să poată oferi elevului și *cunoașterea lucrurilor, a lumii*, care este un factor esențial al vorbirii ca produs. Elevul urmează să fie format ca vorbitor pentru scopuri imediate, vitale, nu ca lingvist sau filosof în domeniul limbii. Lingvistica limbii asigură lingvistica vorbirii, ea nu trebuie să domine procesul de educație lingvistică. Este necesar ca profesorul să fie ghidat de ideea că anume limbajul trebuie pus la dispoziția elevilor vorbitori, deoarece el funcționează *prin și pentru* vorbitor [1, p. 92].

Pentru a sesiza semnificația limbajului pedagogic în raport cu educația lingvistică, realizată în școală, a fost necesar să organizăm o activitate practică prin care să fie pusă în evidență *relația* dintre trei noțiuni-cheie: *limbaj pedagogic, limbaj educațional, limbaj al elevilor*, astfel ca să se perceapă de către cei implicați în educație obiectivarea pedagogică a limbajului. Din această perspectivă, s-a urmărit identificarea relației care există între aceste trei noțiuni, cărui fenomen i se acordă cea mai mare atenție, cadrul de influență a limbajului pedagogic în formarea/dezvoltarea limbajului elevilor, responsabilizarea cadrelor didactice pentru limbajul pedagogic pe care îl utilizează în transmiterea culturii în procesul educațional, ca primă funcție a limbajului și realizarea funcției de integrare socială, de socializare a elevilor.

În timp ce utilizarea cognitivă a limbii pretinde clarificarea relației dintre enunț și situația de fapt, utilizarea funcțională a limbajului pune problema felului în care această relație este legată cu intenția vorbitorului, celui care utilizează un anume tip de limbaj. A fost deci important să constatăm reconstrucțiile raționale ale utilizatorilor, în baza unor alegeri libere, în baza unor intuiții formate și a confirmărilor de orientare spre relaționare.

Rezultatele obținute prezintă o dovadă pentru transcendența fenomenului de limbaj, în vederea descrierilor reprezentărilor atât despre limbajul pedagogic al cadrelor didactice, cât și cele ale limbajului elevilor în procesul de învățare. Nu este nevoie să ne fixăm pe această pretenție ultimă de întemeiere finală. În acest caz este potrivită o înțelegere a limbajului în raport cu conștiința persoanelor care-l utilizează. De asemenea, am renunțat la argumentele procedurale și ne-am limitat la o referință empirică, care are sarcina să convingă de semnificarea reală pe care o are acțiunea de limbaj. Posibilitatea de a alege între formele de limbaj nu este întâmplătoare din perspectiva limbajului care „aparține” unei persoane și din perspectiva posibilităților ei de acțiune verbală.

Din aceste considerente, am propus următorul chestionar [5]:

1. Selectați și argumentați printr-un enunț alegerea dvs.:
 - a) Între aceste trei noțiuni **există/nu există** deosebiri, deoarece...
 - b) Presupun că din aceste trei noțiuni, în procesul de învățământ, **primul loc** îl ocupă..., deoarece...
 - c) Consider că fără un limbaj pedagogic bine dezvoltat, **se poate/nu se poate** realiza adecvat un proces educațional, deoarece...
2. **Limbajul pedagogic** influențează formarea limbajului elevilor (încercuți o variantă și argumentați):

- a) în foarte mare măsură;
 - b) în mare măsură;
 - c) în mică măsură;
 - d) în foarte mică măsură;
 - e) deloc, deoarece...
- 3. Valoarea limbajului educațional** este dată de (*încercuți o variantă și argumentați*):
- a) cunoașterea bună a limbii;
 - b) cunoașterea regulilor de vorbire;
 - c) abilitatea de a „găsi” ușor cuvintele;
 - d) competența de vorbire;
 - e) competența de comunicare;
 - f) altă variantă, deoarece...
- 4. Pentru *a forma /dezvolta limbajul elevilor***, profesorul trebuie să (alegeți o variantă și argumentați):
- a) propună sistematic elevilor sarcini care vizează utilizarea limbii în diverse situații de vorbire;
 - b) insiste mai mult pe activitatea independentă a elevilor în aspect de asimilare și utilizare a cuvintelor;
 - c) utilizeze el însuși un limbaj adecvat;
 - d) formeze competențe de comunicare în cadrul unor secvențe speciale ale lecției;
 - e) transmită cât mai bine materia în baza curriculumului.
- 5. Formarea/dezvoltarea limbajului elevilor** este factorul care contribuie la (alegeți o variantă și argumentați):
- a) o mai bună asimilare a materiilor de studii;
 - b) o mai bună integrare socială;
 - c) o mai bună comunicare cu partenerii;
 - d) o mai bună afirmare ca personalitate;
 - e) o mai bună înțelegere a eului personal.
- 6. Limbajul pedagogic *este / nu este un indicator*** al profesionalismului cadrului didactic, deoarece...
- 7. Eu îmi apreciez limbajul pedagogic personal cu:**
- a) foarte bine;
 - b) bine;
 - c) mai puțin bine, deoarece...

Aplicat la nivelul cadrelor didactice care realizează educația lingvistică a elevilor, acest chestionar a inclus un șir de aspecte relaționale, în posibilitatea de a constata un eventual rezultat în cazul care limbajul pedagogic al profesorului influențează direct limbajul elevilor. Din perspectiva acestor aspecte, reiese consecința potrivit căreia cercetătorul care vrea să verifice supozițiile sale cu privire la un fenomen pedagogic e dependent de subiecții pe care îi tratează, în principiu, ca parteneri în problema unei reconstrucții științifice, în cazul dat celei a limbajului în relația nominalizată. Același lucru este valabil și pentru persoanele

chestionate, care răspund la dilema cognitivă prin atitudinea unui participant ce judecă postconvențional. Atâta timp cât ei împărtășesc perspectivele specialistului care aplică chestionarul, judecățile lor cognitive au caracterul unor exprimări generate de înțelegerea intuitivă a întrebării, reflectând atât o cunoaștere preteoretică, dar și una teoretico-practică. Valorile limbajului, încorporate în totalitatea formelor de activitate a subiecților, străbat țesătura unui praxis cotidian, ce molează limbajul și asigură identitatea.

Deoarece pretențiile de valabilitate pe care le legăm de anumite convingeri țintesc dincolo de contextul analizat, deoarece trimit dincolo de un orizont de conținut limitat, orice înțelegere vizată sau reproducă trebuie să se sprijine pe un potențial de temeuri atacabile, dar totuși temeuri, care ne îndreptățesc să luăm anumite atitudini. Astfel, în condițiile examinării bazate pe *cogniție* înțelegerea relației limbajului devine un factor de necondiționare, care deosebește valabilitatea pe care o revendicăm pentru opinia de valoare pedagogică a praxisului verbal bazat pe un anumit tip de limbaj.

Se poate deduce inițial, în baza analizelor chestionarului, o primă constatare: mai mult de 60% din cei 70 de respondenți, cadre didactice școlare, care realizează educația lingvistică a elevilor, sesizează o anumită diferență între aceste tipuri de limbaj, argumentele fiind de natură normativă, ipotetică, de conținut, de relație etc.

De exemplu, *limbajul pedagogic* este un factor al imaginii profesionale, iar *limbajul educațional* este un limbaj general, din care derivă celelalte două: cel pedagogic și cel al elevilor. Limbajul pedagogic vizează raportul profesor—profesor; limbajul educațional – raportul profesor—elev, iar limbajul elevilor este un mod de exprimare cizelată a elevilor în cadrul lecției. *Limbajul educațional* definește un tip de limbaj natural cu ajutorul căruia se realizează o activitate pedagogică; el este modul specific de exprimare și a profesorilor, și a părinților, cât și a oricărei persoane adulte care poate educa și forma o personalitate.

Am constatat, că un mare număr de respondenți indică direct relația de interdependență și de completare reciprocă dintre aceste trei noțiuni, dar mai puțini dintre aceștia semnaleză rolul limbajului educațional ca liant dintre limbajul pedagogic și limbajul elevilor și că limbajul pedagogic al profesorului este un model practic oferit de acesta elevului în normalitatea verbală a comunicării în cadrul activității educaționale.

La itemul *Presupun că din aceste trei noțiuni, în procesul de învățământ, primul loc îl ocupă..., deoarece...*, constatăm un rezultat surprinzător: profesorii conferă primordialitate limbajului educațional, limbajului pedagogic și doar 10% limbajului elevilor. Prin urmare, deocamdată nu s-a produs transferul de la conceperea teoretică a elevului ca prim centru al educației la practica educațională care reflectă această idee pedagogică. Cadrele didactice nu concep până la capăt independența elevilor și responsabilitatea lor personală în dezvoltarea limbajului, care, evident, se poate forma prin lecturi independente, prin enunțări independente, prin riscuri verbale independente.

Trebuie să menționăm, de asemenea, că circa 74% din respondenți și-au format convingerea că limbajul pedagogic influențează direct și în foarte mare măsură formarea/dezvoltarea limbajului elevilor, deoarece multe noțiuni sunt utilizate în relația educațională la nivelul de înțelegere a elevilor, în special noțiunile care desemnează tehnologiile de lucru, metode, tehnici operaționalizate în cadrul lecțiilor.

Pentru cadrele didactice frontierele care delimitează limbajul pedagogic de limbajul elevilor sunt consemnate și de faptul că formarea /dezvoltarea limbajului elevilor interferează o mai bună înțelegere a materiilor de studiu (18%); o mai bună integrare socială (24%), o mai bună comunicare cu partenerii (10%), o mai bună afirmare ca personalitate (55%) și o mai bună înțelegere a eului personal (7%). Prin urmare, marca limbajului bine format al elevului este buna afirmare a lor ca personalitate, astfel conferindu-i un domeniu de aplicabilitate extins, funcția modelatoare fiind prezentă intrinsec. Un argument suplimentar pentru a întări această poziție este și faptul că profesorii recunosc limbajul drept entitate fundamentală a ființei umane, iar, în această calitate, el este prezent în chiar existența elevului, care îl aplică în mod curent, departe de a fi un simplu accesoriu ornamental, el revelând prin forța expunerii într-un uz convenabil ca expresie și conținut, deoarece a aplica bine un limbaj înseamnă a observa și a percepe adecvat realitatea înconjurătoare.

Este evident că răspunsurile la probleme de felul celor menționate pot fi diferite, punând în evidență un șir de concordanțe și discrepanțe, în egală măsură. Toate cele expuse până aici în legătură cu relația dintre limbajul pedagogic, limbajul educațional și limbajul elevilor ne conduc la ideea că această relație ar putea fi descrisă în termeni mult mai numeroși, noi axându-ne efectiv pe ipostaza care ne interesează cel mai mult, considerată în totalitatea sa ca indicator al acțiunii de perfecționare, de introducere a unor remanieri în viziunea profesorului, care urmează să aibă „grijă” absolut de tot ce desemnează un limbaj, fie el educațional, pedagogic sau colocvial.

Am încercat să definim o poziție de actualitate în termeni de relație și vizualizare. Rezultatele la chestionar, analizate, îndeamnă la revizuirea decupajelor trihotomice, care, până în momentul de față, datorită insolitării lor, situează limbajul pedagogic în afara celui al elevilor, mergând până la a-l considera în afara procesului educațional ca atare. Interferența dintre aceste trei tipuri de limbaj trebuie întrevăzută rațional și interpretată nu ca o triplă opoziție între entități, ci ca o **diferență de substanță**. Acest punct de vedere ne dă posibilitatea să afirmăm că limbajul elevilor este dependent de alte tipuri de limbaj la un grad diferit de implicare. Și, ca ultimă constatare, trebuie să remarcăm acel fapt că doar 1% din cadrele didactice respondente și-au apreciat limbajul pedagogic personal cu *foarte bine*, 85% cu *bine* și 14% cu *mai puțin bine*. Este acesta un indicator relevant? Probabil este o întrebare la care știința pedagogică, reprezentată de pragmatica comunicării didactice, de relația educațională cu impact pozitiv, de acțiunea educațională cu efect etc., urmează încă să răspundă implicit sau explicit. Nu ne putem întreba ce este limbajul decât prin el însuși și fiecare tip de limbaj

abordat, prin însuși fenomenul desemnat – limbajul pedagogic prin pedagogie, limbajul educațional prin educație și limbajul elevului prin elevul însuși.

Toate cele expuse ne conduc la ideea că această relație ar putea fi descrisă în termeni mult mai justificați, axându-ne efectiv pe aspectul formării/dezvoltării limbajului elevilor. Acest punct de vedere ne dă posibilitatea să afirmăm că limbajul elevilor este dependent de alte tipuri de limbaj la un grad diferit de implicare.

Limbajul organizează lumea în semnificații, iar relația dintre limbajul pedagogic, limbajul educațional și limbajul elevilor organizează semnificațiile „în jurul” lumii educației. Investigarea acestei relații oferă un șir de date pentru realizarea educației lingvistice a elevilor, ca succesiune de limbaj aplicat.

Bibliografie:

1. Callo T. *Configurații ale educației totale*. Chișinău: CEP USM, 2007.
2. Coșeriu E. *Lingvistică integrală*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1996.
3. Sălăvăstru C. *Logică și limbaj educațional*. București: EDP, 1994.
4. Slama-Cazacu T. *Psiholingvistica – o știință a comunicării*. București: Editura ALL Educațional, 1999.
5. Suruceanu M. *Valoarea acțională a limbajului pedagogic*. Chișinău: CEP USM, 2007.
6. Șchiopu U. *Dicționar de psihologie*. București: Editura Babal, 1997.
7. Terhart EW. *Sprache der Erziehungswissenschaft. Eine Einführung in den thementeil*. In: Zeitschrift für Pädagogik, Heft 2, 1999, p. 74-84.